

Ki tervez külföldre menni?

Anyagi és kapcsolati tényezők szerepe a migrációs tervek létrejöttében

— Who plans to go abroad? — The role of material and relationship factors regarding the emergence of migration plans —

Keywords economic capital, migration expectations, migration intention, migration plan, migration potential, personal relations, social capital

Abstract

In our study, we investigate whether the existence or absence of migration plans can be explained — and if yes, to what extent — by economic or relationship related factors. We also make an inquiry to find out which one of the mentioned sets of factors has a stronger effect. In the first part, we present the virtues and limitations of the use of migration potential, and then we describe the methodology of our research. Subsequently, we calculate the migration potential of the given population, and detect some factors that can be related to the existence of migration plans. Particular emphasis is laid on the possible effects of the current economic and social capital on the intention of going abroad. In our analysis, we also examine whether migration expectations — concerning economic and personal domains — may affect migration plans. According to our results, both economic and social capital show a significant correlation with migration intentions, and expectations prove to be an important factor. It can be also concluded that the existence of migration plans can be better explained with social capital than with economic capital.

1. Bevezetés

Jelen írásban a szegediek migrációs terveit állítjuk a vizsgálódás homlokterébe, elsősorban arra keresve a választ, hogy milyen mértékű szerepet játszhatnak az anyagi tőke és a társadalmi tőke bizonyos dimenziói a migrációs tervek megszületésében. Míg a legtöbb migrációs kutatás azt vizsgálja, hogy az emberek miért döntenek a távozás mellett, mi olyan tényezők feltárását is elvégezzük, amelyek – bizonyos korlátok között – arra is magyarázatot tudnak adni, hogy miért maradnak az egyének országuk határain belül. A szakirodalom alapján vélelmezhető, hogy a migrációs szándék hiányával, illetve meglétével legszorosabb kapcsolatot mutató tényezők közé tartoznak a migrációval kapcsolatos várakozások (DE JONG 2000; O'CONNELL 1997; SCHOORL et al. 2000). A kivándorlási szándék kialakulására – és a migrációs döntésre – tehát jelentős hatással lehet az egyén vélekedése arról, hogy mit nyerne és mit veszítene a migrációval. A mérlegelés során ugyanis alapvetően három tényezőcsoport játszik szerepet. Az első a jelenlegi élethelyzet megítélése, a második az ezzel kapcsolatos várakozások, a harmadik pedig a kivándorlást követő-

en várt élethelyzet, azaz, hogy az egyének milyen várakozásokkal tekintenek a migrációt követő életükre. Az *élethelyzet* kifejezés alatt komplex tényezőstruktúrát értünk, amelynek egyaránt része az anyagi helyzet, a társas kapcsolatok és a társadalmi megbecsültség. A várakozás mint mobilitást elősegítő tényező mindig ezen élethelyzet, a saját közeg percepcióin alapul, amelyet az egyén összevet a desztináció vélt előnyeivel (KAUL–MENDOZA 2004). Mivel mind a migrációs szándék, mind a migrációról szóló döntés a várható előnyök és hátrányok – a tudatosság eltérő szintjein történő – mérlegelése alapján jön létre, ezért a migrációhoz, illetve annak élethelyzetre gyakorolt hatásához kötődő – alapvetően szubjektív – várakozások vizsgálata, valamint ezek és a migrációs szándék közti összefüggések feltárása nagymértékben segítheti a migrációs döntések motivációinak megértését (DE JONG 2000; GÖDRI – KISS 2009). Éppen ezért vizsgálatunkban a jelenlegi élethelyzet mellett azt is figyelembe vesszük, hogy az egyének élete – véleményük szerint – hogyan változna egy külföldre költözés esetén.

1.1 A migrációs potenciálról

A külföldre való vándorlást tervezők arányát a migrációs potenciál¹ értéke adja meg. Ez az indikátor megmutatja, hogy egy adott populáción belül milyen arányban vannak jelen a hazájukat – hosszabb-rövidebb időre vagy akár végleg – elhagyni tervezők.² A migrációs potenciál tehát nem egy konkrét, biztosan megvalósítandó eseményről ad számot, hanem annak a tervezéséről. A mutató értelmezése során figyelembe kell venni azt, hogy a tervek egyrészt csupán bizonyos mértékben valósulnak meg, másrészt pedig módosulhatnak (BERNÁT 2005; FASSMANN – HINTERMANN 1997; SIK 2003). A migrációs tervek vizsgálatával foglalkozó kutatók (többek között BERENCI 1995, CSATA – KISS 2003; GÖDRI – KISS 2009; SCHOORL et al. 2000) felhívják a figyelmet, hogy a migrációs potenciál ismeretében a vizsgált népesség jövőbeni migrációs mozgásáról pontos megállapítások, becslések nem tehetők – lévén a szándék és a tényleges migráció közötti kapcsolat sok tekintetben esetlegesnek tekinthető.³ Mindazonáltal plauzibilisnak tűnő feltételezés, hogy azon egyének között, akik migrációs szándékkal rendelkeznek, illetve kivándorlási terveket szövögetnek, az átlagosnál nagyobb lesz a későbbi tényleges elvándorlás mértéke.⁴ Így a migrációs potenciál alkalmazása indokoltnak tekinthető, ugyanakkor a puha társadalomtudományi mérőeszközökhöz kell sorolnunk. A migrációs tervek vizsgálatát külfö-

¹ A fogalom korábban *emigrációs potenciál* néven is szerepelt a szakirodalomban (lásd SIK 1993; SORBÁN 1999).

² A szakirodalom nem tekinthető egységesnek abban a tekintetben, hogy a migrációs potenciál mutató értelmezhető-e egyénekre. Bár a fogalom alapvetően egy adott populációra értelmezhető mutatóként szerepel, egyes kutatók egyének migrációs potenciáljáról is szót ejtenek. Jól mutatja az egyértelműség hiányát a következő két – ugyanazon szerzőtől származó – idézet: „migrációs potenciálnak nevezzük azt a szándékot, hogy valaki külföldön vállaljon munkát vagy kivándoroljon” SIK (2003), illetve „[a migrációs potenciál tekintetében] egy egyszerű aránymutatóról van szó, amely azt fejezi ki, hogy az adott népesség hány százaléka tervez migrálni – jelentsen a migráció akár rövid távú munkavállalást, akár emigrációt.” (SIK – SIMONOVITS 2002. 207).

³ HÁRS és munkatársai (2006) megjegyzik, hogy – bár a migrációs potenciál megbízhatóságát érintő kritikák ezzel jellemzően nem foglalkoznak – az is elképzelhető, hogy bizonyos személyek letagadják a migrációs szándékukat annak ellenére, hogy tervezgetik a kivándorlást.

⁴ Ezen feltételezés – longitudinális vizsgálatok híján – nehezen igazolható, és így „arra sincs biztosíték, hogy a magasabb migrációs potenciállal jellemezhető csoport tagjai ténylegesen nagyobb arányban mozdulnak el” (GÖDRI–KISS 2009. 189). Megfelelő empirikus adatok hiányában tehát csak sejthető, de teljes biztonsággal nem állítható, hogy a kivándorlási szándékkal rendelkező személyek szignifikánsan nagyobb eséllyel válnak migránssá (BERENCI 1995).

nösen indokolja, hogy a kivándorláson gondolkodók aránya a társadalom, illetve egyes csoportok közérzetének mutatószámaként is felfogható, továbbá a kivándorlási szándékok és tervek ismeretében a vizsgált személyek attitűdjéről, cselekvési stratégiájáról is információt kapunk (BERENCI 1995; GÖDRI–KISS 2009).

2. A kutatás módszertana

A felvetett kérdéseket a Szegedi Tudományegyetem Szociológia Tanszéke által végzett „Szeged Studies 2013” elnevezésű kérdőíves kutatás adataira építve fogom megvizsgálni. Az adatfelvétel Szeged felnőtt lakosságát reprezentáló 1029 fős mintán történt 2013 tavaszán. A Magyarországon a migrációs szándékok feltérképezését célul kitűző kutatások alapvetően ugyanazon módszertan mentén kerültek megvalósításra. A leggyakrabban használt, 1993 óta alkalmazott kérdéssor – igen és nem válaszlehetőségeket megadva – azt vizsgálja, hogy az egyén tervez-e rövid távra (pár hétre, hónapra), illetve hosszú távra (néhány évre) külföldön munkát vállalni, továbbá véglegesen külföldre költözni.⁵ Ezen megközelítés némiképpen leszűkítő jellegű, hiszen a munkavállalás hangsúlyozása az egyéb célú tervekkel rendelkező migránsok egész csoportjait zárja ki – bár a szakirodalomban gyakran ezen, a munkaerő-piaci mobilitásra történő fókuszálás jelenik meg a migrációs potenciál standard megközelítéseként (GIBSON et al. 2012). Többek között a külföldi *tanulmányokat tervező*, továbbá a kellemesebb életvitel érdekében – tehát nem a jobb munkalehetőségek miatt – elköltöző *életstílus-migránsok* sem jelennek meg ezen csoportosításban (O'REILLY – BENSON 2009). Éppen ezért a kérdőívben mindhárom időtáv tekintetében – a munkavállalási tervek mellett – azt is vizsgáltuk, hogy a munkavállalástól eltérő célból tervez-e az egyén külföldre menni.

3. A szegediek külföldre vonatkozó tervei

A szegediek 17,9 százaléka tervezi a rövid távú⁶ külföldi munkavállalást, ami jelentősen meghaladja a TÁRKI által 2013 januárjában mért⁷ 13⁸ százalékos országos átlagot. A néhány évre szóló külföldi munkavállalás tekintetében szintűgy számottevő különbség mutatkozik: a szegediek 16,9 százalékának vannak ilyen tervei, míg hazánk lakossága csupán 11 százalékának. A végleges külföldre költözés tekintetében már a szegediek tűnnek kevésbé mobilisnak, ugyanis mindössze 4,6 százalékuk rendelkezik ilyen tervekkel, ami alatta marad az országos 6 százalékának. Mindazonáltal – míg a munkavállalási tervek felmérésére a TÁRKI által alkalmazott kérdéseket használtuk – a kivándorlási terveket illetően a Szeged Studies kérdésfeltevése („És tervezi-e, hogy végleg külföldre költözik?”) eltért a véglegességet kevésbé hangsúlyozó, a külföldön élési szándékra rákérdező TÁRKI-s megfogalmazástól.

⁵ SIK és SIMONOVITS (2002) a külföldön élés kategóriáját a kivándorlással azonosítják, az ilyen megfeleltetés azonban nem tekinthető egyértelműnek.

⁶ Jelen írásban a bizonyos időtávú külföldi tervek alatt nem azt értjük, hogy mennyi idő múlva kívánják az egyének azokat megvalósítani, hanem, hogy mennyi időt szándékoznak külföldön tölteni.

⁷ Forrás: http://www.tarki.hu/hu/news/2013/kitekint/20130220_migraciott_tervezok.html. Hozzáférve: 2013. szeptember 14.

⁸ Tizedesjegy pontosságú adat nem áll a szerző rendelkezésére.

Tervek jellege	MIGRÁCIÓS TERVEKKEL RENDELKEZŐK ARÁNYA (%)	
	Szeged	Magyarország
Néhány hétre vagy hónapra szóló tervek		
Külföldi munkavállalás	17,9	13
Egyéb célú külföldön tartózkodás	33,4 ⁹	-
Összesen ¹⁰	40,1	-
Néhány évre szóló tervek		
Külföldi munkavállalás	16,9	11
Egyéb célú külföldön tartózkodás	8,3	-
Összesen ¹¹	18,8	-
Kivándorlási tervek		
Végleges külföldre költözés ¹²	4,6	6

1. TÁBLÁZAT ❖ A minta megoszlása a migrációs tervek mentén (N = 1020)

A TÁRKI által használt halmozott migrációs potenciált vizsgálva (amely azok arányát mutatja meg, akik a rövid távú külföldi munkavégzés, a néhány éves külhoni munkavállalás, illetve a kivándorlás közül legalább egyiket tervezik) megállapíthatjuk, hogy a szegedi 21,2 százalékos adat szintén meghaladja az országos 16 százalékos arányt.

A továbbiakban kizárólag a néhány éves időtávú tervek meglétének vizsgálatára helyezzük a hangsúlyt.¹³ Az általunk alkalmazott migrációs potenciál¹⁴ mutató ennek megfelelően azok arányát mutatja, akik néhány évig tartó külföldi munkavállalást és/vagy legalább egy évig tartó egyéb külföldi tartózkodást terveznek, tehát a vonatkozó kérdések¹⁵ legalább egyikére igennel válaszoltak. Emlékeztetőül: a szegedi populáció (középtávú) migrációs potenciálja – mint az az 1. táblázatból is kiolvasható – 18,8 százalék.

3.1 A tervek bekövetkeztének valószínűsége – a megkérdezettek szerint

A tervek komolyságát jól mutathatja, hogy az egyén saját véleménye alapján milyen valószínűséggel fog külföldre menni – kutatásunkban ennek vizsgálatára is sort kerítettünk. MANSKI (1990) alapján a migrációs szándék felfogható úgy, mint az egyén által a migráció bekövetke-

⁹ Tartalmazza a legalább néhány hetes üdülési célú terveket is.

¹⁰ Az átfedéseket figyelembe véve.

¹¹ Lásd előző lábjegyzet.

¹² Ennek vizsgálatára a két kérdőív eltérő kérdést alkalmazott.

¹³ Ennek oka, hogy 1) a rövidtávú nem munkacélú tervek a legalább néhány hetes üdülési célú terveket is magukba foglalhatják, továbbá, hogy 2) a kivándorlási tervekkel rendelkezők mindegyike egyúttal középtávú tervekkel is bír.

¹⁴ A migrációs potenciál mérésére többféle lehetőség kínálkozik. Eltérő eredményeket kaphatunk – többek között – attól függően, hogy milyen időtávot vizsgálunk, hogy szándékokra vagy tervekre kérdezzük rá, továbbá, hogy a megkérdezettnek arról kell-e beszámolnia, hogy gondolkozott-e már a kivándorláson, tervezi-e azt, illetve, hogy tett-e már konkrét lépéseket a migráció megvalósítása érdekében (Berencsi 1995, Sik 2003, Wallace 1998).

¹⁵ Tervezi-e, hogy egy pár évre külföldre menjen dolgozni? és Tervezi-e, hogy egyéb célból egy vagy több évre külföldre menjen?

zésére vonatkozóan megadott valószínűség. Ennek megfelelően a tervek, szándékok mérését, a cselekvés bekövetkeztének előrejelzését biztosító egyik legjobb módszer, ha a kutatás alanyainak arról kell beszámolniuk, hogy hány százalék valószínűséggel fognak kivándorolni. A javaslat megalapozottságát alátámasztják már olyan korai vizsgálatok is, mint JUSTER (1966) fogyasztói termékek vásárlásával kapcsolatos kutatásai, amelyek alapján a vásárlási szándék meglétének vagy hiányának vizsgálatánál megbízhatóbb előrejelzést biztosít a szubjektív vásárlási valószínűség, mint a szándékok feltárására használt hagyományos eszközök alkalmazása, továbbá számos újabb tudományos eredmény rámutat a módszer alkalmazásában rejlő előnyökre (DELAVANDE-MANSKI 2010; MANSKI 2004).

Kutatásunkban első körben a legalább egy éves külföldi tervekkel rendelkezők körét szűkítettük le azokra, akik leginkább komoly tervekkel rendelkeznek: 71,1 százalékuk mondott igent arra a kérdésre, hogy tervezi-e, hogy már két-három éven belül külföldre megy. Az igennel válaszolóktól megkérdeztük, hány százalék esélyt látnak arra, hogy tervüket megvalósítják. „Nem tudja” választ senki sem adott, tehát minden kérdezettnek sikerült a kérdést értelmezni, továbbá a válaszként megadott százalékok szinte kivétel nélkül – 134-ből 130 esetben – plauzibilis értékek voltak. Átlagosan 65,2 százalék esélyt adtak a válaszadók tervük megvalósítására, a medián érték 60 százalék volt. Így elmondható, hogy azok, akik két-három éven belül tervezik a külföldre költözést, jellemzően kicsivel több, mint 50 százalék esélyt adnak a tervük megvalósítására. A módusz 50 százalék volt – a megkérdezettek harmada (34,8 százalék) említette ezt az arányt.

MEGJELÖLT ESÉLY-SZÁZALÉK KATEGÓRIÁK	GYAKORISÁG (%)
10–20	4,5
21–40	6,0
41–60	41,0
61–80	22,4
81–100	26,1

2. TÁBLÁZAT ❖ A középtávú migrációs tervek megvalósításának vélt esélyei (N=134)

4. A migrációs tervek meglétével összefüggésben álló tényezők feltárása

A továbbiakban arra keressük a választ, hogy a legalább egy éves időtávra szóló migrációs tervekkel rendelkező személyek aránya hogyan alakul bizonyos csoportok esetében. Az alapvető szociodemográfiai változók (nem, életkor és a végzettség) szerinti vizsgálatot követően azt elemezzük, hogy a gazdasági és társadalmi tőkével való ellátottság, illetve az ezekkel kapcsolatos várakozások tekintetében eltérő jellemzőkkel bíró személyekből álló csoportok között a migrációs potenciál mértékében is kimutatható-e különbség. Végezetül megvizsgáljuk, hogy az anyagi és kapcsolati tőke szerepe bizonyul-e hangsúlyosabbnak.

4.1 A szociodemográfiai jellemzők és a migrációs tervek kapcsolata

A kor előrehaladtával a migrációs potenciál egyértelmű csökkenést mutat. A 26 év alatti fiatal felnőttek esetében eléri a hatvan százalékot, míg a következő életkori csoportban (26–35 évesek) már jelentősen kisebb mértékű, de még így is több mint 25 százalék a külföldi tervekkel rendelkezők aránya. 36 év és 55 év között már csak hozzávetőlegesen minden hatodik személynek vannak külföldre vonatkozó tervei, az 56 és 65 év közöttiekénél pedig minden huszadik egyénnek. A 65 év felettiek közül – az adott kategória nem jelentéktelen elemszáma ellenére – senki sem

számolt be arról, hogy az ország elhagyását fontolgatja. A nem tekintetében megállapítható, hogy a férfiak 22,4 százaléka rendelkezik külföldi tervvel, míg a nőknek csupán 16,3 százaléka – a két nem életkori megoszlása ugyanakkor eltér a mintában, ami részben magyarázatul szolgálhat a különbségre.

ÉLETKORI KATEGÓRIÁK	MIGRÁCIÓS POTENCIÁL (%)		
	Teljes minta	Férfiak	Nők
18-25 év	60,2 [n=123]	58,6 [n=58]	61,5 [n=65]
26-35 év	25,9 [n=166]	30,4 [n=92]	20,3 [n=74]
36-45 év	17,9 [n=218]	21,4 [n=84]	15,7 [n=134]
46-55 év	15,6 [n=160]	14,8 [n=54]	16,0 [n=106]
56-65 év	5,0 [n=221]	9,0 [n=89]	2,3 [n=132]
65 év fölött	0,0 [n=131]	0,0 [n=52]	0,0 [n=79]

3. TÁBLÁZAT ♦ A migrációs potenciál mértéke az egyes életkori kategóriákban (N=1019)

Az iskolázottsági kategóriákat tekintve azt láthatjuk, hogy az érettséggel nem rendelkezők és a diplomások nagyjából hasonló migrációs potenciállal jellemezhetőek (15,5 százalék, illetve 16,0 százalék), míg a két iskolázottsági szint között állók ennél jelentősen magasabbal (24,7 százalék). Utóbbi kategória azonban tartalmazza az egyetemisták jelentős hányadát is. A diplomával még nem rendelkező érettségizettek körében a fő tevékenységként a tanulást megjelölők nélkül csupán 18,9 százalék a migrációs potenciál – míg a tanulóknál eléri a 65,9 százalékot. A vizsgált változókat egy regressziós modellbe bevonva egyértelműen az életkor hatása mutatkozik döntőnek (4. táblázat).

HÁTTÉRVÁLTOZÓK ÉS KATEGÓRIÁK	ESETSZÁM	KÖZÉPTÁVÚ MIGRÁCIÓS TERV	
		Exp(B)	Sig.
<i>Nem (ref.: férfi)</i>	425	-	-
Nő	581	,730	,092
<i>Korcsoport (ref.: 18-25 év)</i>	122	-	-
26–35 év	165	,275	,000
36–45 év	214	,188	,000
46–55 év	158	,155	,000
56–65 év	216	,048	,000
65 év felett	131	,000	,995
<i>Gazdasági aktivitás (ref.: állásban van, alkalmazott)</i>	511	-	-
Alkalmi munkából, megbízásokból él	(24) ¹⁶	(4,087)	,008
Saját vállalkozásában dolgozik	65	,664	,340
Munkanélküli	(50)	(1,747)	,122
Tanuló	75	1,428	,324

¹⁶ Jelen dokumentumban a kisszámú – ötvenet nem meghaladó – eset felhasználásával kapott értékeket zárójeles formulával jelezzük.

Egyéb	281	,747	,403
Iskolai végzettség (ref: nem érettségizett)	249	-	-
Érettségizett	352	1,368	,219
Diplomás	405	1,292	,334
R négyzet (Cox és Snell)	0,193		
R négyzet (Nagelkerke)	0,309		

4. TÁBLÁZAT ❖ A migrációs szándékot magyarázó háttérváltozók (a logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai)

4.2 A gazdasági tőke és a migrációs tervek kapcsolata

A kutatók egyetértenek abban, hogy a migrációt motiváló egyik fő tényező az anyagi helyzet javulása. A várakozásokat vizsgálva TARTAKOVSKY és SCHWARTZ (2001) a *materializmusnak* mint migrációt előmozdító egyik fő várakozási faktornak a szerepét emeli ki, de MAHONEN és kutatótársai (2012) is hangsúlyozzák a gazdasági tényezőket. A migrációt az anyagi tőke perspektívájából szemlélő kutatók úgy vélik, hogy az anyagi javak jelentik a migráció fő mozgatórugóját. A potenciális önkéntes migráns akkor hajlandó elhagyni hazáját, ha az általa tulajdonolt készségeket és képességeket magasabb áron képes értékesíteni, beleértve az értük kapható pénzügyi ellenszolgáltatást és a jövőt illető kecsegtetőbb lehetőségeket (VAN DALEN et al. 2005). A migrációval kapcsolatos várakozások tehát a szakirodalom alapján legtöbbször azokra az anyagi jellegű javakra koncentrálódnak – és egyes esetekben korlátozódnak –, amelyeket az egyén számára az otthoni környezete nem tud biztosítani, vagy amelyekhez a szülőföldjén különböző okokból kifolyólag nincs hozzáférése (PAPADEMETRIOUS–DIMARZIO 1986). A migrációs szándékokkal kapcsolatos magyar kutatásokban is hangsúlyosan jelenik meg a potenciális kivándorló anyagi tőke szempontjából történő vizsgálata, feltételezve, hogy Magyarországon a népesség számára széles körben elérhető javak korlátozottak, s anyagi jólétük – akár külföldön történő – megteremtése szignifikáns tényezőként szerepel az egyének döntési folyamataiban. A nyugat-európai országok munkaerőpiacainak vonzása éppen ezért kulcsszerepet kapott az elmúlt két évtized hazai migrációs potenciál vizsgálataiban (HÁRS et al. 2004; LÁSZLÓ et al. 2003). A várakozásokat tekintve – az *Életünk Fordulópontjai – Erdély* című kutatás eredményei alapján – a migrációt tervezők leginkább az anyagi helyzetük javulására számítanak. Fontos megjegyezni azonban, hogy a maradni szándékozók háromnegyede is úgy vélte, hogy egy esetleges kivándorlás pozitív hatással lenne ezen tényezőre (GÖDRI–KISS 2009). A határon túli magyarok más csoportjaira is érvényes megállapításnak tekinthető, hogy a jobb megélhetés iránti igény a legfőbb motiváció számukra (CSATA–DOBOS 2001; GÖDRI–KISS 2009).

Következő lépésként az alapján képzünk csoportokat, hogy a megkérdezett hogyan vélekedett saját jövedelmi helyzetéről. Az eltérő kategóriákat választó egyénekből álló csoportokat összehasonlítva láthatóvá válik, hogy alapvetően az anyagi gondokkal küzdők terveznek leginkább külföldi tartózkodást. Az anyagi helyzettel való elégedettség hasonló összefüggést tár fel. Ez alapján megállapítható, hogy minél elégedetlenebb valaki, annál nagyobb az esély arra, hogy migrációs tervekkel rendelkezik. Kutatásunkban nemcsak az anyagi viszonyok szubjektív megítélésére szorítkoztunk, hanem arra is rákérdeztünk, hogy az adatfelvételt megelőző 12 hónapban milyen mértékű nélkülözésnek voltak kitéve a kutatás alanyai. Azok, akiknél előfordult, hogy nem jutott elegendő pénz ennivalóra, illetve lakhatási költségekre, kimutathatóan nagyobb migrációs potenciállal bírnak, mint azok, akik ilyen problémákkal nem szembesültek.

	MIGRÁCIÓS POTENCIÁL (%)	ESETSZÁM
A háztartás jövedelmi helyzetének megítélése		
Nélkülözések között élnek	(21,9)	(32)
Hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak	22,0	132
Éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből	17,7	367
Beosztással jól kijönnek	18,8	436
Gondok nélkül élnek	(15,0)	(40)
Anyagi helyzettel való elégedettség		
Leginkább elégedetlen	26,7	150
Elégedetlen	18,9	291
Nem elégedett, de nem is elégedetlen	18,2	296
Elégedett	15,7	210
Nagyon elégedett	13,8	65
Anyagi nehézségek megtapasztalása		
Előfordult, hogy nem jutott elegendő pénz ennivalóra	22,6	133
Nem fordult elő, hogy nem jutott elegendő pénz ennivalóra	18,3	878
Előfordult, hogy nem jutott elég pénz lakbérre, fűtésre, a számlákra	24,5	208
Nem fordult elő, hogy nem jutott elég pénz lakbérre, fűtésre, a számlákra	17,3	802

5. TÁBLÁZAT ❖ Migrációs potenciál az anyagi tőke dimenziója mentén képzett csoportokban

A jövedelmi helyzet romlásával, továbbá jelentős bizonytalansággal jár, ha egy családban valamely személy munkanélkülivé válik. A mintában a kérdezettek igen nagy aránya, 28,7 százalék számolt be arról, hogy ezt megtapasztalták a kérdezést megelőző 12 hónapos időszak alatt. Ők 24,8 százalékos migrációs potenciállal jellemezhetőek, míg akiknél nem fordult elő munkanélküliség, ott 16,4 százalék bír külföldi tervekkel.

Érdekes és némileg ellentmondásosnak tűnő módon azonban azok, akik arról számoltak be, hogy a háztartás jövedelméből valamennyit félre tudnak tenni, nagyobb migrációs potenciállal (22,1 százalék) rendelkeznek, mint azok, akik nem (17,4 százalék). Az alábbi keresztábra segítségével kívánjuk feloldani ezen paradoxnak tűnő helyzetet.

		MIGRÁCIÓS POTENCIÁL (%)	
		Tudnak félretenni	
		Nem	Igen
Nem jutott elég pénz lakbérre, fűtésre, a számlákra	Nem fordult elő	14,3 [n=441]	21,4 [n=336]
	Előfordult	24,2 [n=194]	(33,3) [n=12]

6. TÁBLÁZAT ❖ Az elmúlt 12 hónapban lakhatási költségekből fakadó nehézségek megtapasztalása és megtakarítási képesség alapján képzett csoportok migrációs potenciálja

A tábla segítségével jól látható, hogy bár a lakhatási költségeket rendben fizetni tudók migrációs potenciálja valóban kisebb, mint azoké, akiknek ez nehézséget okoz, előbbi kategórián belül viszont jelentősen többen rendelkeznek külföldi tervekkel azok, akik képesek takarékoskodni, illetve valamire gyűjteni. Tehát nem csupán a leginkább szegények körében, hanem a megtakarítani tudók esetében is magasabb a migrációs potenciál, mint azok körében, akik nem

küzdenek anyagi nehézségekkel, de megtakarítani sem tudnak – vélhetően e két csoport tagjai jelentősen eltérő motivációkkal bírnak.

A jövedelmi helyzet változását vizsgálva azt láthatjuk, hogy nem mutatható ki lineáris összefüggés a között, hogy ki hogyan ítéli meg a háztartásának anyagi helyzetét, illetve, hogy mekkora valószínűséggel rendelkezik külföldi tervekkel. Mindazonáltal az megállapítható, hogy a gazdasági helyzetüket javulni érző személyek csoportjában jelentősen nagyobb a migrációs potenciál, mint a minta többi csoportjában. Ugyanezen összefüggés az ország gazdasági fejlettségének megítélésében már nem áll fenn, az adatok inkább azt mutatják, hogy nagyobb azok migrációs potenciálja, akik szerint az ország gazdasági helyzete romlott az elmúlt évben, mint azoké, akik szerint nem változott – a javulást érzékelők hasonló mutatója pedig még ez utóbbi kategóriába tartozóknál is kisebb. Tehát minél rosszabbul ítéli meg valaki az ország gazdasági helyzetének változását, annál inkább valószínű, hogy migrációs tervekkel rendelkezik.

	MIGRÁCIÓS POTENCIÁL (%)	ESETSZÁM
A KÉRDEZETT ANYAGI HELYZETÉNEK ÉRZÉKELT VÁLTOZÁSA		
Sokkal rosszabb lett	19,9	191
Kicsit rosszabb lett	15,6	353
Változatlan maradt	18,0	366
Kicsit jobb lett	33,7	92
Sokkal jobb lett	(25,0)	(8)
AZ ORSZÁG GAZDASÁGI HELYZETÉNEK VÉLT VÁLTOZÁSA		
Sokkal rosszabb lett	20,0	386
Kicsit rosszabb lett	21,3	286
Változatlan maradt	18,0	167
Kicsit jobb lett	10,3	116
Sokkal jobb lett	(25,0)	(4)

7. TÁBLÁZAT ❖ *A gazdasági helyzet vélt változása alapján képzett csoportok migrációs potenciálja*

A fenti két kategóriarendszert célszerűnek láttuk összevonva is vizsgálni. Arra kerestük a választ, hogy az egyén a saját háztartása gazdasági helyzetének változását hogyan ítéli meg az ország gazdasági helyzetének változásához képest. Ennek érdekében a két jelzett változó különbségéből új változót képeztünk, amelynek értéke azt mutatja meg, hogy ötfokú skálán (1 – sokkal rosszabb lett, 2 – kicsit rosszabb lett, 3 – változatlan maradt, 4 – kicsit jobb lett, 5 – sokkal jobb lett) milyen távolság van a háztartás és az ország gazdasági helyzetének megítélése között. A negatív előjel azt jelzi, hogy az egyén szerint az ország gazdasági helyzete kedvezőbben változik, mint az övé. Az adatok alapján azok, akik saját helyzetük változását legalább relatíve jónak

	MIGRÁCIÓS POTENCIÁL (%)	ESETSZÁM
-3	(0,0)	(10)
-2	(5,3)	(38)
-1	13,3	135
0	19,7	351
1	19,9	291
2	25,9	112
3	(31,3)	(16)
4	(0,0)	(1)

8. TÁBLÁZAT ❖

A háztartás anyagi helyzetének változása és az ország gazdasági helyzete vélt változása közt érzékelt különbség alapján képzett csoportok migrációs potenciálja

tartják, nagyobb eséllyel rendelkeznek migrációs tervekkel, mint azok, akik úgy vélik, gazdasági helyzetük az országhoz képest kevésbé javult vagy nagyobb mértékben romlott.

Míg korábban bemutattuk, hogy az anyagi helyzetükkel leginkább elégedetlenek körében a legnagyobb a migrációs potenciál, az iménti bekezdésekben arra is rávilágítottunk, hogy az anyagi helyzetüket javulni érzők terveznek legnagyobb mértékben külföldre menni.

4.2.1 Az anyagi várakozások hatása

Mint azt fentebb jeleztük, a külföldre költözés motivációi tekintetében az anyagi jellegű okok tekinthetők elsődlegesnek. Megvizsgálva, hogy egy (esetleges) külföldi költözés hogyan hatna a megkérdezett anyagi helyzetére, jól kimutathatóvá vált, hogy minél nagyobb mértékű javulást feltételez az egyén, annál nagyobb eséllyel rendelkezik migrációs tervekkel. Mindazonáltal még a külföldi pénzkereseti lehetőségeket leginkább optimistán látók között is kevesebb, mint 40 százalék a külföldre kacsingatók aránya, ami azt mutatja, hogy a migrációs tervek megléte, illetve hiánya csak korlátozottan magyarázható anyagi tényezőkkel.

	MIGRÁCIÓS POTENCIÁL (%)	ESETSZÁM
Sokkal rosszabb lenne	(0,0)	(8)
Roszsabb lenne	(0,0)	(25)
Sem jobb, sem rosszabb nem lenne	2,0	100
Jobb lenne	17,0	442
Sokkal jobb lenne	37,9	293

9. TÁBLÁZAT ❖ A külföldre költözéssel kapcsolatos anyagi jellegű várakozások alapján képzett csoportok migrációs potenciálja

4.2.6 Az anyagi jellegű változók szerepének együttes vizsgálata

Az anyagi dimenzió és a migrációs tervek megléte közti összefüggések feltárására bináris logisztikus regressziót alkalmazunk, amelyben függő változóként – magától értetődően – a középtávú külföldi tervek meglétét vizsgáló dichotóm változó szerepel. A nemet és kort kontrollváltozóként szerepeltetjük, figyelembe véve hogy a csupán ezeket tartalmazó modell magyarázóereje is igen nagy.¹⁷

Az eredmények alapján láthatjuk, hogy a gazdasági tőkével való ellátottság, illetve az anyagi jellegű migrációs várakozások változóit tartalmazó modell magyarázóereje jelentősen meghaladja a kizárólag az életkort és nemet figyelembe vevő modellét. Mindez azt jelenti, hogy a migrációs tervek meglétét kimutathatóan befolyásolják az említett tényezők. Az anyagi dimenzió migrációs tervekre gyakorolt hatását tekintve leginkább (1) az esetleges migrációt követő anyagi helyzetre vonatkozó várakozások számítanak, de szignifikáns hatással bír, (2) a megkérdezett anyagi helyzetével való elégedettsége, illetve az is, hogy (3) vált-e munkanélkülivé családtag a közelmúltban.

10. TÁBLÁZAT ❖ A migrációs szándékot magyarázó gazdasági jellegű háttérváltozók
(a logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai) – lásd a következő oldalon

¹⁷ Cox és Snell R négyzet: 0,181, Nagelkerke R négyzet: 0,291.

HÁTTÉRVÁLTOZÓK ÉS KATEGÓRIÁK	ESETSZÁM	KÖZÉPTÁVÚ MIGRÁCIÓS TERV	
		Exp(B)	Sig.
Nem (ref.: férfi)	386	-	-
Nő	533	,695	,105
Korcsoport (ref.: 18-25 év)	110	-	-
26-35 év	148	,143	,000
36-45 év	204	,118	,000
46-55 év	143	,121	,000
56-65 év	198	,034	,000
65 év felett	116	,000	,996
Elégedettség anyagi helyzettel (ref.: leginkább elégedetlen)	140	-	-
Elégedetlen	270	,560	,077
Nem elégedett, de nem is elégedetlen	266	,470	,034
Elégedett	187	,333	,009
Nagyon elégedett	56	,422	,164
Tudnak-e félretenni? (ref.: nem)	598		
Igen	321	1,562	,112
Munkanélküliség megtapasztalása a családban (ref.: nem)	652	-	-
Igen	267	1,629	,038
Nem jutott pénz ennivalóra vagy rezsire (ref.: mindkettőre jutott)	699	-	-
Egyik előfordult	125	,958	,895
Mindkettő előfordult	95	1,165	,701
Anyagi helyzet értékelése (ref.: hónapról hónapra anyagi gondjaik vannak)	122	-	-
Nélkülözések között élnek	(31)	(,822)	,733
Éppen hogy kijönnek a havi jövedelmükből	336	1,309	,454
Beosztással jól kijönnek	392	1,366	,475
Gondok nélkül élnek	(38)	(,540)	,409
Háztartás anyagi helyzetének változása (ref.: sokkal rosszabb lett)	376	-	-
Kicsit rosszabb lett	274	,683	,244
Változatlan maradt	158	1,000	1,000
Kicsit jobb lett	107	1,856	,176
Sokkal jobb lett	(4)	(,820)	,880
Magyarország gazdasági helyzetének változása (ref.: sokkal rosszabb lett)	182	-	-
Kicsit rosszabb lett	323	1,437	,180
Változatlan maradt	325	,939	,849
Kicsit jobb lett	83	,529	,155
Sokkal jobb lett	(6)	(5,159)	,305
Anyagi várakozások (ref.: sem jobb, sem rosszabb nem lenne)	91	-	-
Sokkal rosszabb lenne	(8)	(,000)	,999
Roszsabb lenne	(23)	(,000)	,998
Jobb lenne	404	7,159	,014
Sokkal jobb lenne	270	17,267	,000
R négyzet (Cox és Snell)		0,263	
R négyzet (Nagelkerke)		0,407	

4.3 A társadalmi tőke és a migrációs tervek kapcsolata

Általános feltételezésnek mondható, hogy amennyiben egy potenciális migráns már rendelkezik külföldön élő és/vagy dolgozó családtaggal, baráttal, ismerőssel – tehát kivándorlás esetén nem csak saját erőforrásaira és képességeire kell hagyatkoznia – nagyobb az esélye a migrációs szándék megfogadásának, illetve a vándorlásnak (SCHOORL et al. 2000). CSATA és DOBOS (2001) a Balázs Ferenc Intézet felmérései alapján arra a megállapításra jutottak, hogy az ezredforduló előtt az erdélyi háztartások több mint harmadának már volt külföldön élő családtagja, és ezen – ún. „elmozdult családokban” élő – személyek körében jelentősen magasabb volt mind a migrációs potenciál, mind a vándorlás mértéke. SORBÁN (1999) rávilágít, hogy ez az állítás kiterjeszthető a Kárpátalján és a Vajdaságban élő személyekre is. GÖDRI (2010) ezen kutatások eredményeit megerősítve – a *Bevándorlók 2002* vizsgálat adatai alapján – egyértelműen kimutatta a kapcsolati tőke kimagasló jelentőségét a Magyarországra irányuló migrációban, továbbá rávilágított a hazánkba érkező bevándorlók kapcsolatainak jellege és a Magyarországon történő munkavállalás közti komplex összefüggésekre. VAN DALEN és munkatársai (2005) ugyanakkor arra hívják fel a figyelmet, hogy a külföldi ismerősök, rokonok megléte és a nagyobb migrációs potenciál közti kapcsolat nem minden esetben mutatható ki, vagy csak igen kis mértékű. Véleményük szerint ennek fő oka, hogy a hálózatok a konkrét migrációs döntések meghozatalára jelentősebb hatást gyakorolnak, mint a szándékok megfogadására. Ennek – a nem megfelelő mérési módszerek mellett – két fő okát azonosították. Az egyik, hogy minél közelebb áll valaki a kivándorláshoz, annál fontosabbá válik számára, hogy milyen konkrét segítségeket kaphat céljai megvalósításához, tehát a hálózati hatás elsősorban a döntés meghozatalakor játszik szerepet. Másrészt azt is elképzelhetőnek vélik, hogy bizonyos térségekben létezik a migrációnak egyfajta kultúrája, amely alapján minden személy – amennyiben lehetősége lenne rá – az elköltözést választaná, és ehhez képest a korábban kivándorolt családtagoknak nincs additív hatása.

A szülőföldön meglevő kapcsolatok a szakirodalom alapján mind a maradás, mind a távozás felé terelhetik az egyént. A mélyebb társadalmi beágyazódottság egyrészt a kivándorlás ellen hat, hiszen több vesztenivalója van az egyénnek, másrészt az erős háttér akár biztonságot is jelenthet, hiszen egy esetleges kudarc esetén nagyobb az esélye annak, hogy az egyén szülőhazájába visszatérve boldoguljon (BERNÁT 2005). EPSTEIN és GANG (2004) a kapcsolatok tekintetében arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyének baráti köre és családja nagymértékben befolyásolják a migrációs szándékokat. Ez összhangban áll a hálózatok elméletével, amely a kapcsolathálókok szerepét helyezi előtérbe hangsúlyozva, hogy hosszútávon a migrációban részt vevők társadalmi hálózataiból felépülő szerkezet tartja működésben az országok közötti vándorlást. A migráció során hálózatok helyeződnek át egyik országból a másikba, amelyeket a rokonsági, ismeretségi és a munkában szerzett tapasztalatok által összekapcsolt személyek csoportjai alkotnak. A célországban meglevő kapcsolatokon keresztül a migrációt fontolgatók egyrészt számos információhoz jutnak, másrészt pedig az áttelepülés után e kapcsolati hálózathoz fordulhatnak segítségért az újonnan érkezettek. A potenciális bevándorlók azt a célállomást választják, ahol rendelkeznek ismerősökkel, hiszen rajtuk keresztül jelentősen csökkennek a vándorlás költségei (FELEKY – VINCZE 2010; GÖDRI 2010; MASSEY et al. 1993; TILLY 2001).

Azon túlmenően, hogy a potenciális migráns rendelkezik-e már korábban külföldre költöző ismerőssel vagy rokonnal, az is jelentős szerepet kap, hogy miként gondolkoznak az egyén környezetében levő személyek, illetve – ezzel összefüggésben – milyen migrációs tervekkel rendelkeznek. Ennél fogva a külföldre költözés elfogadottsága is befolyásolja a migrációs szándékot. Jól mutatják ezt az *Életünk fordulópontjai – Erdély* kutatás eredményei is, amelynek alapján a

migrációt tervezők mintegy fele vélte úgy, hogy barátai szerint ki kellene vándorolnia, míg az ilyen szándékkal nem rendelkezőknek csak 15 százaléka számolt be erről (GÖDRİ – KISS 2009).

4.3.1 Itthoni kapcsolatok

A családi állapot vizsgálata egyfelől azt mutatja, hogy a még nem házasok migrációs potenciálja lényegesen magasabb a többiekhez viszonyítva (itt egyértelműen az életkori hatás mutatkozik meg), ugyanakkor közöttük is jelentősnek mondható különbség van aszerint, hogy élettárssal (29,6 százalék) avagy élettárs nélkül (43,9 százalék) élnek-e. Ez egyértelműen mutatja a kapcsolatok „itthontartó” erejét.

	MIGRÁCIÓS POTENCIÁL (%)	ESETSZÁM
Nőtlen, hajadon, nincs élettársa	43,9	205
Nőtlen, hajadon, élettárssal él	29,6	108
Elvált, nincs élettársa	10,8	102
Házass, házastárssal él	10,2	491
Házass, élettárssal él	(20,0)	(10)
Házass, de külön élnek, nincs élettársa	(9,1)	(11)

11. TÁBLÁZAT ❖
A családi állapot alapján képzett csoportok migrációs potenciálja

A személy környezetében élők külföldre költözési szándékai is jelentős hatással vannak egyénre. A megkérdezettek 34,8 százalékának vannak külföldi tervekkel rendelkező családtagjai, 51,4 százalékának ilyen barátai, 54,4 százalékának pedig egyéb ilyen ismerősei, és minél többen terveznek az egyén környezetében migrációt, annál nagyobb az esély arra, hogy az egyénnek magának is ilyen terve legyenek. Leginkább a barátok hatása mutatkozik erősnek: azok migrációs potenciálja, akiknek baráti köreikben senki sem tervez külföldre mindössze 4,2 százalék, az egy-két ilyen baráttal rendelkezőké 22,7 százalék, míg a több ilyenrel is bírók több mint kettőtöde (42,9 százalék) tervez külföldre menni.

		MIGRÁCIÓS POTENCIÁL (%)	ESETSZÁM
Külföldi tervekkel rendelkező családtagok száma	Nincs ilyen	14,4	651
	Egy-két ilyen van	25,1	279
	Több ilyen is van	36,6	71
Külföldi tervekkel rendelkező barátok száma	Nincs ilyen	4,2	478
	Egy-két ilyen van	22,7	256
	Több ilyen is van	42,9	252
Külföldi tervekkel rendelkező egyéb ismerősök száma	Nincs ilyen	9,5	443
	Egy-két ilyen van	15,0	233
	Több ilyen is van	35,2	298

12. TÁBLÁZAT ❖ A külföldi tervekkel rendelkező személyes kapcsolatok száma alapján képzett csoportok migrációs potenciálja

4.3.2 A külföldi kapcsolatok szerepe

Kutatásunkban vizsgáltuk, hogy az egyénnek vannak-e külföldön élő ismerősei. Külön figyeltük a szülő, testvér, gyermek, egyéb rokon, barát, ismerős és tartós élettárs (beleértve a házastársat és azt a személyt is, akit a megkérdezett a párjának tart) dimenzióját.

	MIGRÁCIÓS POTENCIÁL (%)		ESETSZÁM	KÜLFÖLDI KAPCSOLATTAL RENDELKEZŐK ARÁNYA (%) ÉS SZÁMA
	nincs ilyen személy	van ilyen személy		
Párkapcsolati személy	18,2	(50,0)	1019	2,0 [20]
Szülő	18,6	(29,2)	1019	2,4 [24]
Gyermek	19,4	11,5	1017	8,6 [84]
Testvér	17,1	34,3	1019	10,0 [102]
Más rokon	14,1	24,7	1018	43,7 [445]
Barát	8,1	30,0	1019	49,1 [500]
Ismerős	4,5	25,9	1019	67,1 [684]

13. táblázat ❖ A külföldi kapcsolatok alapján képzett csoportok migrációs potenciálja

Összességében elmondható, hogy a megkérdezettek 81,8 százaléka ismer olyan személyt, aki külföldön él – körükben 21,9 százalék a külföldi tervekkel bírók aránya. Azon szűk ötöd esetében, akiknek nincs külföldön élő kapcsolatszemélyük, mindössze 3,8 százalék a migrációs potenciál mértéke.

4.3.3 A kapcsolatokhoz kötődő várakozások hatása

Az összes megkérdezett 53,3 százaléka véli úgy, hogy baráti kapcsolatai rosszabbak lennének egy (esetleges) külföldre költözés esetén, míg mindössze 9,3 százalék számít javulásra. Az egyéb személyes kapcsolatok tekintetében ezen arányok 50,1 százalék, valamint 9,3 százalék, amely szintén azt mutatja, hogy a magyarországi kapcsolatok jelentős visszatartó erőt jelenthetnek. Érdekes módon ugyanakkor a megkérdezettek közel háromnegyede (73,1 százalék) vélte úgy, hogy ha külföldre költözne, a környezet, illetve a barátok véleménye róla nem változna, 9,2 százalék várna rosszabb megítélést, míg 17,8 százalék pozitívabbat. Tehát alapvetően nem a környezet véleménye tekinthető a maradás melletti fontos tényezőnek, hanem maga a kapcsolatok romlásától való félelem. A kötések fontosságát mutatja, hogy – mint az egy másik kérdésre adott válaszból kiderül – a legalább egy éves külföldi tervekkel rendelkezők kevesebb, mint harmada (31,4 százalék) tervez egyedül külföldre költözni.

FELTÉTELEZETT HATÁS	BARÁTI KAPCSOLATOK VÁLTOZÁSA (%) N=878	EGYÉB SZEMÉLYES KAPCSOLATOK VÁLTOZÁSA (%) N=871	KÖRNYEZET, BARÁTOK VÉLEMÉNYE A MEGKÉRDEZETTRŐL (%) N=809
Sokkal rosszabb lenne	9,2	8,7	2,0
Roszsabb lenne	44,1	41,4	7,2
Sem jobb, sem rosszabb nem lenne	37,4	40,5	73,1
Jobb lenne	7,5	7,2	14,8
Sokkal jobb lenne	1,8	2,1	3,0
Összesen	100,0	100,0	100,0

14. TÁBLÁZAT ❖ Az esetleges külföldre költözés kapcsolatokra gyakorolt vélt hatása szerinti megoszlás

Az itthoni kapcsolatok erős visszatartó hatását mutatja az a könnyen kimutatható és különösebb meglepetést nem jelentő összefüggés, amely szerint minél inkább gondolja valaki úgy, hogy személyes kapcsolatai a külföldre költözés hatására romlani fognak, annál kevésbé tervezgeti a költözést.

KÜLFÖLDRE KÖLTÖZÉS VÉLT HATÁSA	MIGRÁCIÓS POTENCIÁL (%)	
	Baráti kapcsolatokra gyakorolt hatás	Egyéb személyes kapcsolatokra gyakorolt hatás
Sokkal rosszabb lenne	8,6 [n=81]	9,2 [n=76]
Roszsabb lenne	16,2 [n=383]	16,2 [n=359]
Sem jobb, sem rosszabb nem lenne	25,5 [n=325]	24,1 [n=348]
Jobb lenne	30,8 [n=65]	32,3 [n=62]
Sokkal jobb lenne	(68,8) [n=16]	(66,7) [n=18]

15. TÁBLÁZAT ❖ Az esetleges külföldre költözés kapcsolatokra gyakorolt vélt hatása alapján képzett csoportok migrációs potenciálja

4.3.5 A kapcsolati jellegű változók szerepének együttes vizsgálata

A regresszió elemzés során a korábban leírtaknak megfelelően jártunk el. A kapott modell az életkoron és nemén túl a fentebb bemutatott, társas kapcsolatok dimenziójában értelmezhető változókat tartalmazza. Látható, hogy a kapcsolati tőkével való ellátottság, illetve a kapcsolati jellegű migrációs várankozások változóit tartalmazó modell magyarázóereje számottevően nagyobb, mint a kizárólag az életkort és nemet figyelembe vevő modellé. Hatását tekintve három tényezőnek van leginkább kiemelkedő szerepe, 1) a külföldön élő kapcsolatszemély, valamint 2) a külföldi költözést tervező ismerősök a külföld felé terelik az egyént, ugyanakkor 3) a – migrációt nem tervező – itthoni családtagok, barátok, ismerősök erős visszatartó erőt jelentenek: a személyes kapcsolatok romlásától való félelem jelentősen csökkenti a migrációs tervek meglétének esélyét.

HÁTTÉRVÁLTOZÓK ÉS KATEGÓRIÁK	ESETSZÁM	KÖZÉPTÁVÚ MIGRÁCIÓS TERV	
		Exp(B)	Sig.
Nem (ref.: férfi)	345		
Nő	454	,744	,181
Korcsoport (ref.: 18-25 év)	114		
26–35 év	143	,235	,000
36–45 év	186	,138	,000
46–55 év	123	,154	,000
56–65 év	154	,033	,000
65 év felett	79	,000	,996
Családi állapot (ref.: egyedül él)	305		
Van élettársa vagy házastársa	494	1,083	,748
Külföldi tervekkel rendelkező ismerősök (ref.: nincs ilyen)	212		
Legalább egy-két személy tervezi	587	4,149	,001
Külföldön élő ismerősök (ref.: nincs ilyen)	212		
Él külföldön ismerőse	587	6,984	,001
Kapcsolatok alakulásához fűződő várankozások (ref.: sem jobb, sem rosszabb nem lenne)	244		
Sokkal rosszabb lenne	74	,221	,007
Roszsabb lenne	393	,577	,026
Jobb lenne	72	1,751	,146
Sokkal jobb lenne	(16)	(3,466)	,074

HÁTTÉRVÁLTOZÓK ÉS KATEGÓRIÁK	ESETSZÁM	KÖZÉPTÁVÚ MIGRÁCIÓS TERV	
		Exp(B)	Sig.
Sokkal rosszabb lenne	(13)	(,000)	,999
Rosszabb lenne	52	,614	,386
Jobb lenne	106	1,092	,763
Sokkal jobb lenne	(20)	(5,576)	,003
R négyzet (Cox és Snell)		0,269	
R négyzet (Nagelkerke)		0,415	

16. TÁBLÁZAT ❖ A migrációs szándékot magyarázó kapcsolati jellegű háttérváltozók
(a logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai)

5. Konklúzió

A fentiekben bizonyítást nyert, hogy mind a gazdasági, mind a társadalmi tőke szerepet játszik a migrációs tervek meglétében. A pszeudo R négyzeteket összehasonlítva láthatóvá válik, hogy bár a szakirodalom alapján – mint az fentebb bemutatásra került – a migrációs döntés fő oka alapvetően anyagi jellegű, a migrációs tervek meglétét – illetve hiányát – hasonló mértékben magyarázzák a társadalmi tőke vizsgált vetületei, mint az anyagi tőkéei.

LOGISZTIKUS REGRESSZIÓS MODELLEK	R négyzet (Cox és Snell)	R négyzet (Nagelkerke)
Alapmodell (életkori kategória és nem)	0,181	0,291
Gazdasági tőkével való ellátottság és anyagi jellegű várakozások	0,263	0,407
Kapcsolati tőkével való ellátottság és kapcsolati jellegű várakozások	0,269	0,415

17. TÁBLÁZAT ❖ Az alkalmazott logisztikus regressziós modellek pszeudo R négyzet értékei
(az életkori kategóriát és a nemet mindegyik modell tartalmazza)

Fontos tanulság, hogy a várakozások szerepe mindkét tőketípus esetében kiemelkedő. Az esetleges külföldre költözés vélt hatásai közül így nem csupán az anyagi helyzetben bekövetkező, hanem a személyes kapcsolatok viszonylatában értelmezhető változások is befolyásolják a külföldi tervek meglétét. A gazdasági tőke tekintetében a várakozáson kívül az anyagi helyzet szubjektív értékelése is – magától értetődően – összefüggést mutat azzal, hogy az egyén bír-e külföldi tervekkel. Azok, akik közelről szembesültek a munkahely elvesztésével járó nehézségekkel, jelentősen nagyobb eséllyel rendelkeznek külföldi tervekkel, mint akik ilyen tapasztalással nem rendelkeznek. A társadalmi tőke tekintetében kimutatható, hogy annak három vetülete mutat leginkább összefüggést a migrációs tervek meglétével. Elsősorban a külföldön élő rokonok, barátok, illetve ismerősök, valamint a külföldi tervekkel rendelkező barátok és családtagok megléte valószínűsíti a külföldi terveket, míg a hazai kapcsolatok „fáltése” hat leginkább ezek ellen. Az eredmények alapján jelentős mértékben magyarázható kapcsolati és anyagi jellegű tényezők hatásával az, hogy az egyén rendelkezik-e migrációs tervekkel. *

6. HIVATKOZOTT IRODALOM

- BERENCI, SZUSZA 1995: Elvándorlási szándékok Magyarországon. *Szociológiai Szemle* 1995. 5. sz. 99–106.
- BERNÁT, ANIKÓ 2005: A kapcsolathálózat jelentősége a migrációban – etnikai metszetben. In Némédi D. – Somlai P. – Szabari V. – Szikra D. (szerk.): *Kötő-jelek*. Az ELTE Szociológia Doktori Iskola Évkönyve. Budapest, ELTE Társadalomtudományi Kar Doktori Iskolája.
- CSATA, ZSOMBOR – DOBOS, FERENC 2001. Migrációs folyamatok a határon túli magyarok körében. In: Ferenc D. (szerk.): *Az autonóm lét kihívásai kisebbségben*. Budapest, Osiris Kiadó.
- CSATA, ZSOMBOR – KISS, TAMÁS 2003: Migrációs potenciál Erdélyben. *Erdélyi Társadalom* 2003. 1. sz. 7–38.
- DE JONG, G. F. 2000: Expectations, gender and norms in migration decision-making. *Population Studies* 2000. vol. 54. no. 3. 307–319.
- DELAVANDE, ADELINE – MANSKI, CHARLES F. 2010: Probabilistic Polling And Voting. In The 2008 Presidential Election. *Public Opinion Quarterly* 2010. vol. 74. no. 3. 433–459.
- EPSTEIN, GIL S. – GANG, IRA N. 2004: *The influence of others on migration plans*. Institute for the Study of Labour.
- FASSMANN, HEINZ – HINTERMANN, CHRISTIANE 1997: Migrationspotential Ostmitteleuropa. Struktur und Motivation potentieller Migranten aus Polen, der Slowakei, Tschechien und Ungarn. Wien (Austria) Institut für Stadt- und Regionalforschung.
- FELEKY, GÁBOR ATTILA – VINCZE, ANIKÓ 2010: A sikeres integráció feltételeinek feltárása - kutatási jelentés. Szeged, Dél-Alföldi Regionális Társadalomtudományi Egyesület.
- GIBSON, ANNA – CBOTARI, VITOR – NURSE, LYUDMILA – ÖRKÉNY, ANTAL – SAMOILOVA, EVGENIA – SIK, ENDRE – SURÁNYI, RACHEL – SZÉKELYI, MÁRIA – TCHISTIAKOVA, NATALIA – WAECHTER, NATALIA 2012: Interplay of European, National and Regional Identities. Nations between States along the New Eastern Borders of the European Union. In HEINRICH H.-G. és CHVOROSTOV A. (eds.): *Series of project research reports. Summarizing and generalizing reports*.
- GÖDRI, IRÉN – KISS, TAMÁS 2009: Migrációs hajlandóság, tervek és attitűdök az erdélyi magyarok körében. In SPÉDER Z. (szerk.): *Párhuzamok*. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón. 2. kiadás. Budapest. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet
- GÖDRI, IRÉN 2010: *Migráció a kapcsolatok hálójában*. A kapcsolati tőke és a kapcsolatháló jelenléte és szerepe az ezredvégi magyarországi bevándorlásban. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet.
- HÁRS, ÁGNES – SIMONOVITS, BORI – SIK, ENDRE 2004: Munkaerőpiac és migráció: fenyegetés vagy lehetőség? In Kolosi T. – Tóth István G. – Vukovich G. (szerk.): *Társadalmi riport 2004*. Budapest, TÁRKI.
- HÁRS, ÁGNES – ÖRKÉNY, ANTAL – SIK, ENDRE 2006: *A román-bolgár EU csatlakozás Magyar munkaerőpiacra gyakorolt várható hatásai*.
- JUSTER, F. THOMAS 1966: Consumer Buying Intentions and Purchase Probability. An Experiment in Survey Design. *Journal of the American Statistical Association* 1966. vol. 61. no. 315. 658–696.
- KAUL, I. – MENDOZA, R. U. 2004: Advancing the concept of public goods. In KAUL I. – CONCEICAO P., K. L. G. – MENDOZA R. U. (eds.): *Providing Global Public Goods? Managing Globalization*. Oxford, Oxford University Press.
- LÁSZLÓ, MÓNICA – SIK, ENDRE – SIMONOVITS, BORI 2003: Migrációs potenciál Magyarországon, 1993–2002 között. In Örkény A. (szerk.): *Menni vagy maradni? Kedvezménytörvény és migrációs várakozások*. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet Nemzetközi Migráció és Menekültügyi Kutatások Központja.
- MAHONEN, T. A., LEINONEN, E. ÉS JASINSKAJA-LAHTI, I. 2012: *Met expectations and the wellbeing of diaspora immigrants*. A longitudinal study. *Int J Psychol*.
- MANSKI, CHARLES F 1990: The Use of Intentions Data to Predict Behavior. A Best-Case Analysis. *Journal of the American Statistical Association* 1990. vol. 85. no. 412 934–940.
- MANSKI, CHARLES F. 2004: Measuring Expectations. *Econometrica* 2004. no. 72. 1329–1376.

- MASSEY, DOUGLAS S. – ARANGO, JOAQUIN, HUGO – GRAEME, KOUAOUCCI, ALI – PELLEGRINO, ADELA – TAYLOR, J. EDWARD 1993: Theories of International Migration. A Review and Appraisal. *Population and Development Review* 1993. no. 19. 431–466.
- O'CONNELL, PAUL G. J. 1997: Migration under uncertainty: 'Try your luck' or 'wait and see.' *Journal of Regional Science* 1997. no. 37. 331.
- O'REILLY, KAREN – BENSON, MICHAELA 2009: Lifestyle Migration. Escaping to the Good Life? In Benson M. – O'Reilly K. (eds.): *Lifestyle Migration. Expectations, Aspirations and Experiences*. Farnham, (UK) Ashgate.
- PAPADEMETRIOUS, D. – DIMARZIO, N. 1986: *Undocumented aliens in the New York metropolitan area*. New York, Center for Migration Studies of New York, Inc.
- SCHOORL, JEANNETTE – HEERING, LIESBETH – ESVELDT, INGRID – GROENEWOLD, GEORGE – VAN DER ERF ROB – BOSCH, ALINDA – DE VALK, HELGA – DE BRUIJN, BART 2000: Push and pull factors of international migration — a comparative report. Luxembourg, Eurostat.
- SIK, ENDRE 1993: Románia emigrációs potenciálja. In SIK E. (szerk.): *Útkeresők*. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete Nemzetközi Migráció Kutatócsoport Évkönyve.
- SIK, ENDRE – SIMONOVITS, BORI 2002: Migrációs potenciál Magyarországon, 1993–2001. In Kolosi T. – Tóth István G. – Vukovich G. (szerk.): *Társadalmi riport 2002*. Budapest, TÁRKI.
- SIK, ENDRE 2003: A migrációs potenciál kutatásának alapfogalmai. In ÖRKÉNY A. (szerk.) *Menni vagy maradni? Kedvezménytörvény és migrációs várakozások*. Budapest, MTA Kisebbségkutató Intézet Nemzetközi Migrációs Kutatócsoport.
- SORBÁN, ANGÉLA 1999: Emigrációs potenciál a határon túl élő magyar közösségek körében (1997). Elvándorlók, az elvándorlás gondolatával foglalkozók és szülőföldjükön maradók. *Magyar Kisebbség* 1999. 5. sz. 329–354.
- TARTAKOVSKY, EUGENE – SCHWARTZ, SHALOM 2001: Motivation for emigration, values, wellbeing, and identification among young Russian Jews. *International Journal of Psychology* 2001. issue 2. 88–99.
- TILLY, CHARLES 2001: Áthelyeződött hálózatok. In Endre S. (szerk.): *A migráció szociológiája*. Budapest, Szociális és Családügyi Minisztérium.
- VAN DALEN, HENDRIK P. – GROENEWOLD, GEORGE – SCHOORL, JEANNETTE J. 2005: Out of Africa: What drives the pressure to emigrate? *Journal of Population Economics* 2005. issue 4. 741–778.
- WALLACE, CLAIRE 1998: *Migration potential in Central and Eastern Europe*. Geneva, Technical Cooperation Centre for Europe and Central Asia.